

## Het Friese Paard



# **Het Friese Paard**

---

Jorieke Savelkouls

Noordboek

Eerste druk 2016

Tweede herziene druk 2026

© 2026 **Jorieke Savelkouls** | uitgeverij Noordboek

Omslagontwerp & boekverzorging: Mark van Houten

Illustraties & foto's: Jorieke Savelkouls (tenzij anders vermeld)

ISBN 978 94 6471 465 4

NUR 680

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van uitgeverij Noordboek, Hellingbaas 1, 8401 JH Gorredijk, Nederland – [info@noordboek.nl](mailto:info@noordboek.nl). Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

De uitgeverij heeft ernaar gestreefd alle copyrights van de in deze uitgave opgenomen illustraties te achterhalen. Aan hen die desondanks menen alsnog rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen met uitgeverij Noordboek.

Noordboek is onderdeel van  
20 leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

[www.noordboek.nl](http://www.noordboek.nl)

# Inhoud

---

Inleiding 7

Verantwoording 9

## **Deel 1. Geschiedenis van het Friese paard**

1. Friese paarden in de Oudheid 15
2. De Fries in de Middeleeuwen 29
3. De barokke Fries (circa 1580-1750) 45
4. De 'vergeten' Fries (1750-1879) 69

## **Deel 2. 'Het Friesch Paarden-Stamboek'**

5. Regels en regelgeving: een negentiende-eeuwse aangelegenheid? 89
6. Ontstaan en ontwikkeling van het stamboek 101
7. Het Friese paard opnieuw in crisis 119
8. Het stamboek en de opkomst van de moderne fokkerij 125
9. Opkomst van verenigingen rond het Friese paard 135

## **Deel 3. De Fries als exportproduct**

10. Export: toen en nu 145
11. De Fries en andere rassen 153

## **Deel 4. De huidige Fries, een product van de geschiedenis**

12. Voorkomen en karakter 161
13. Gebruik van het Friese paard 171
14. Fokkerij en bloedlijnen 195

Bronnen en literatuur 199



# Inleiding

---

Het Friese paard is een van de meest iconische paardenrassen ter wereld. De imposante, zwarte verschijningen met lange, golvende manen en staart worden in groten getale uit Friesland en de rest van Nederland aangekocht door liefhebbers over de hele wereld.<sup>1</sup> Paardenliefhebbers in Rusland, China en Mexico hebben de Fries inmiddels ontdekt. Het is bijna niet meer voor te stellen dat ze amper vijftig jaar geleden met uitsterven werden bedreigd en er minder dan duizend Friese paarden over waren. De Fries is wereldwijd immers ongekend populair. Zelfs in Hollywood zijn ze geliefd; of het nu om het beste paard van Perzië gaat, het geveugelde paard van de Griekse held Perseus of het ontembare ros van Alexander de Grote.<sup>2</sup> Zelfs Zorro's gitzwarte Spaanse hengst was een Fries.

Zwarte parels uit Friesland schitteren in films en producties die zich afspelen in de Oudheid, de Middeleeuwen en alle eeuwen die volgen, ongeacht of dat historisch correct is. Een Fries in de Sinaïwoestijn in het Oude Egypte? Volgens Hollywood is dat helemaal niet raar. Misschien is het voor filmproducenten niet zo belangrijk dat het Friese paard toen nog lang niet bestond en bovendien van origine een moeraspaard is. In het Oude Egypte spraken ze immers ook geen Engels. Bovendien zal het voor niemand als een verrassing komen dat het Friese paard niet thuishoort in het Oude Egypte. Toch zou de geschiedenis van het Friese paard minimaal teruggaan tot de Romeinse tijd. Klopt dat beeld wel?

Het doel van dit boek is om de geschiedenis van het Friese paard nader te onderzoeken en vooral nader te verklaren. Wat kan de geschiedenis van het Friese paard ons vertellen over de geschiedenis van Friesland, van Nederland en van Europa? Hoe komt het dat het Friese paard soms ongekend populair en niet aan te slepen was, om vervolgens weer in de vergetelheid te raken? Dit boek vertelt het verhaal van het Friese paard. Tegelijk vertelt het ook het verhaal van Friesland zelf en van een Nederlandse, Europese en zelfs wereld-geschiedenis aan de hand van een van de meest iconische paardenrassen ter wereld. Een iconisch paardenras dat tegelijk een van de pijlers van Fries cultureel erfgoed genoemd mag worden. Maar hoe Fries is het Friese paard eigenlijk? Hoe Fries is de geschiedenis van het Friese paard? En reden Romeinse en middeleeuwse krijgers werkelijk op Friese paarden?



## Verantwoording

---

Dit boek is tot stand gekomen in het kader van mijn onderzoek naar de historische rol van paarden in de vorming van rijken en naties en het ontstaan van paardenrassen in een context van natuur, cultuur, politiek en geschiedenis. Deze context werpt ook nieuw licht op de geschiedenis en het ontstaan van het Friese paard. Wat begon als een artikel voor de *Vrije Fries* groeide al snel uit tot een boek.

De moderne Fries ziet er anders uit dan het Friese paard van vroeger. Dat is natuurlijk niet zo verrassend. Paarden werden van oudsher gefokt naar gebruiksdoel en met name in de afgelopen honderd jaar is dat gebruiksdoel drastisch veranderd. Honderd jaar geleden dienden zij als renpaard, koetspaard, werkpaard of cavaleriepaard. De tijden zijn veranderd en paarden hebben akker, straat, renbaan en slagveld ingeruild voor ring en recreatie. Zelfs vandaag de dag kent het Friese ras nog altijd een grote verscheidenheid in type en gebruiksdoel, hoewel ze vooral bekendstaan als showpaard, tuigpaard en rijpaard. Gezien de grote variatie binnen het ras rijst de vraag of er zoiets bestaat als 'het' Friese paard.

Om een dergelijke vraag te kunnen beantwoorden, moeten definities worden gehanteerd. In veel opzichten bestond de Fries als ras vanaf het moment dat het stamboek werd opgericht in 1879. Uiteraard bestonden Friese paarden al veel langer. De oprichting van het stamboek is één handvat, maar er zijn meerdere criteria om af te bakenen wat een Fries paard is en wat niet. Er kunnen grenzen getrokken worden op basis van definities van het stamboek, maar ook op basis van politieke, culturele of geografische omstandigheden. Zo kan er bijvoorbeeld heel eenvoudig worden gezegd dat Friese mensen van oudsher Friese paarden fokten in Friesland. Mettertijd veranderden de grenzen van Friesland. Ooit strekte Friesland zich uit langs vrijwel het hele kustgebied van de Noordzee. De meest eenvoudige definitie zou dus kunnen zijn dat, historisch en cultureel gezien, Friezen (Friese paarden) werden gefokt door Friezen (Friese mensen). Het Friese ras ontwikkelde zich uit die basis en ontstond uit een lokale variëteit die gefokt werd in het gebied dat zich uitstreckte langs de Noordzee. Deze variëteit was het Friese landras. Dit *landras*, een gedomesticeerde, oorspronkelijke soort (of ecotype) die zich over langere tijd had aangepast aan de lokale omgeving, diende als fundament van het Friese *ras*.



De indeling van dit boek is gebaseerd op de geschiedenis van het Friese paard. Meer specifiek is de geschiedenis van het Friese paard opgedeeld in twee delen: de geschiedenis vóór en vanaf de oprichting van het stamboek. Dit is een bewuste keuze. Het stamboek bakende immers al snel heel strikt af wat een Fries paard was en wat niet, terwijl het Friese landras een relatief veel grotere variatie kende en vrij organisch was ontstaan in het gebied langs de Noordzeekust. Uit dit Friese landras ontstonden diverse paardenrassen, zoals de Fries, de Ostfries, de Oldenburger en het Groninger paard. Deze stamboeken en rassen ontstonden tijdens de lange negentiende eeuw, zoals velerlei andere paarden-, vee- en huisdierrassen wereldwijd. Om die reden kan de lange negentiende eeuw en het ontstaan van het stamboek worden gezien als kantelpunt in de geschiedenis van het Friese paard en de overgang van het Friese landras in het Friese ras. Die periode vormt dan ook de overgang van deel 1 naar deel 2. Ik zal daarbij niet alleen dieper ingaan op begrippen als ‘ras’ en ‘landras’, ook de geschiedenis en relativiteit van ‘raszuiverheid’ in een internationale context van paardenfokkerij komen aan de orde. De geschiedenis van het Friese paard is weliswaar bijzonder en op velerlei manieren uniek, maar wanneer die geschiedenis in een internationale context wordt geplaatst, valt op dat het verhaal achter de unieke Fries verre van op zichzelf staat.

In het derde deel zal ik ook de grootschalige export van Friese paarden in een historische en internationale context plaatsen. Het is immers niet voor het eerst dat Friese paarden bijna niet aan te slepen zijn voor buitenlandse paardenliefhebbers. Het vierde deel, tot slot, omvat vooral een beschrijving van de huidige Fries, qua voorkomen en karakter, maar ook gebruik, bloedlijnen, gezondheid en fokkerij.

---

#### Noten

- 1 *Friesch Dagblad*, 11/01/2013; *De Telegraaf*, 18/11/2013; NOS, ‘Friese raspaard wordt exportproduct’ (27/08/2011).
- 2 Enkele voorbeelden van grote filmproducties met Friese paarden: *The Mask of Zorro* (1998); *Alexander* (2004); *300* (2007); *Prince of Persia: The Sands of Time* (2010); *Clash of the Titans* (2010); *Hercules* (2014); *Exodus* (2014).



DEEL I.

# Geschiedenis van het Friese paard





## Friese paarden in de Oudheid

De geschiedenis van het Friese paard begint doorgaans bij de Frisii, een Germaanse stam die onder meer door de Romeinse historicus Tacitus beschreven werd.<sup>1</sup> De geschiedenis van de Frisii is interessant omdat de etnische en culturele verschuivingen door de massale volksverhuizingen vanaf de vierde eeuw op het eerste oog aan de Friezen voorbij lijken te zijn gegaan.<sup>2</sup> In de Middeleeuwen bestond er immers een Fries volk, maar ook in de Romeinse tijd waren er al Friezen. De kuststreek van Noord-Nederland was rond de vierde eeuw echter grotendeels verlaten. Deze leegloop ontstond niet lang nadat de Friezen uit de geschiedschrijving verdwenen, om vervolgens in de Frankische tijd weer op te duiken.<sup>3</sup>

Het is goed mogelijk dat de naam weer opdook omdat deze in gebruik werd genomen door de mensen die het gebied introkken of door de Franken om de bevolking in de noordelijke kuststreek aan te duiden en te onderscheiden van andere volken.<sup>4</sup> Het lijkt er dan ook op dat de Frisii uit de Oudheid geen directe voorouders zijn van middeleeuwse Friezen. Hun voorouders trokken vermoedelijk tóch naar Friesland tijdens de Volksverhuizingen. Het gebied was immers verlaten. Of het gebied destijds volledig onbewoond was, is moeilijk te zeggen. Archeologisch onderzoek wijst erop dat Germaanse stammen opnieuw naar de Noordzeekust trokken toen de omstandigheden het weer toelieten.

Ongeacht of enkele volhardende Frisii bleven of dat er juist sprake was van (re)migratie, raakte het Friese kustgebied niet geheel ontvolkt en met name op zandgronden bleven mensen wonen.<sup>5</sup> Volgens diverse Romeinse en Griekse historici waren de mensen die op zandgrond leefden echter geen Friezen, maar behoorden ze tot andere Germaanse stammen.<sup>6</sup> Tacitus beschreef de Friezen specifiek als kleibewoners. Ook volgens Plinius leefden andere volken op zandgrond en Friezen specifiek op laagveen en klei. Plinius was een belangrijke bron voor Tacitus. Gaius Plinius Secundus diende in 47 onder